

Herman Vos en Dorien de Haan

Inleiding

Het project “Paradijs voor de Patrijs” is inmiddels zijn vierde jaar ingegaan. Omdat de patrijs een belangrijke doelsoort van onze vereniging is, is in 2019 een gebiedsdekkend monitoringsplan opgesteld. Het doel van dit plan en de uitvoering daarvan was om een beeld te krijgen van de aantallen, verspreiding, broedsucces en de winteroverleving. Aan de hand van de resultaten en ervaringen kunnen juiste maatregelen genomen worden om de habitat van patrijzen te verbeteren. Met het verbeteren van de leefomgeving van de patrijs als indicatorsoort profiteren ook insecten, zoogdieren en andere boerenlandvogels.

Er is gekozen voor Wieringen omdat het een relatief afgebakend gebied is, met veel aansluitend agrarisch natuurbeheer én waarvan bekend is dat er patrijzen voorkomen. Bovendien is er een goede onderlinge samenhang met de particulier natuurbeheer-terreinen van 3 agrariërs en met de reservaten van Staatsbosbeheer.

In het voorjaar van 2020 zijn we gestart met de uitvoering van het plan en waren de eerste 3 voorjaarstellingen een feit. Inmiddels zijn we 4 x 3 voorjaarstellingen, 2 herfststellingen en talloze waarnemingen verder. Het enthousiasme van de vrijwilligers en boeren en de publiciteit die daarop volgde heeft iets wezenlijks teweeg gebracht. Niet alleen ‘leeft’ de patrijs op Wieringen, daarnaast hebben we een goed inzicht gekregen in het wel en wee van de patrijs en is er een optimalisatieplan opgesteld. Uit dat plan zijn de eerste maatregelen specifiek voor patrijzen inmiddels gerealiseerd, zodat we deze mooie patrijzenpopulatie kunnen behouden en versterken.

De patrijs op Wieringen staat op de kaart!

Klucht patrijzen in beeld, gefotografeerd in juli 2023 door Hans Westrik www.actiefmetbeeld.nl

Korte terugblik

2020

Van begin maart tot half april zijn met behulp van 22 vrijwilligers de eerste drie tellingen uitgevoerd, gebruikmakend van een geluidsboxje om het geluid van een territoriaal haantje af te spelen. Tijdens deze 3 tellingen zijn 40 keer patrijzen waargenomen. Daarnaast is gebruik gemaakt van waarnemingen van de site www.waarneming.nl.

Alle waarnemingen zijn geclusterd en aan de hand van de richtlijnen Broedvogel Monitoring Project (BMP) en zijn **26 territoria** vastgesteld (zie bijlage1 kaartbeelden).

2021

In 2021 zijn wederom 3 tellingen uitgevoerd volgens dezelfde methodiek als de tellingen in 2020. De voorjaarstellingen bepalen het aantal territoria maar tegelijkertijd ook de winteroverleving van het jaar ervoor. Op basis van dezelfde criteria en telmomenten als in 2020 werden in 2021 **35 territoria** vastgesteld (zie bijlage 1 kaartbeelden).

2022

In het voorjaar 2022 zijn op Wieringen voor het derde achtereenvolgende jaar drie gebiedsdekkende tellingen uitgevoerd. Tijdens deze drie tellingen zijn 30 waarnemingen van patrijzen gedaan. Dit is minder dan de twee voorgaande jaren (40 in 2020 en 50 in 2021). Buiten deze drie normtellingen zijn via de app veel aanvullende waarnemingen op andere data aangeleverd. Op basis van de omschreven Sovon criteria zijn in 2022 **29 territoria** vastgesteld (zie bijlage 1 kaartbeelden).

De voorjaarstellingen 2023

In het voorjaar 2023 zijn voor het vierde opeenvolgende jaar 3 normtellingen uitgevoerd. Op 25 februari en 4 maart zijn de avondtellingen gehouden en op 1 april de ochtendtelling. De weersomstandigheden waren verre van optimaal, het was koud, erg winderig en zo nu en dan regenachtig. Volgens patrijzenkenner Cor van der Voorn laten patrijzen zich tijdens dergelijke weersomstandigheden erg slecht zien. En dat bleek ook zo te zijn.

De derde telling werd tot zelfs twee maal uitgesteld en kon uiteindelijk 's ochtends 1 april uitgevoerd worden. Een memorabele ochtend omdat dit de eerste keer was dat alle patrijzertellers elkaar konden ontmoeten. Deze samenkomst was mede ter ere van het 25-jarig jubileum van ANV Hollands Noorden. Dankzij de gastvrijheid van Bert en Linda Linker werden we na de telling getraakteerd op lekkere hete koffie en taart en..... was er tijd om bij te kletsen. Een buitengewone gezellige ontmoeting met en bij enthousiaste mensen.

Samenkomst bij de familie Linker. Dankzij de tomeloze inzet van enthousiaste vrijwilligers staat de patrijs op de kaart.

Groepsfoto: Hans Westrik, www.actiefmetbeeld.nl Foto taart: Wim Tijssen

De resultaten 2023

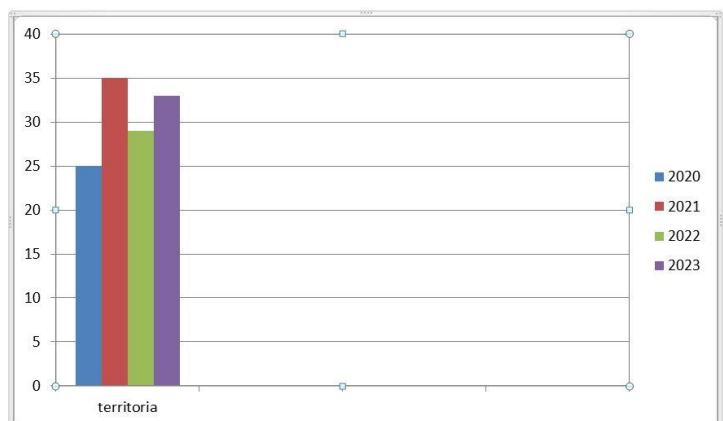
Ondanks de mindere weersomstandigheden in februari en maart en het uitstellen van de laatste telling zijn tijdens deze 3 tellingen toch 35 waarnemingen van patrijzen vastgesteld. Buiten deze drie vaste telmomenten zijn via de app aanvullende waarnemingen op andere data aangeleverd. Daarnaast zijn door vogelaars, vrijwilligers en wandelaars veel waarnemingen op de website www.waarneming.nl geplaatst. Al deze waarnemingen zijn, net zoals voorgaande jaren, meegenomen bij de interpretatie van de territoria. Dat had de nodige voeten in de aarde omdat de gespotte patrijzen die op de site van www.waarneming.nl geplaatst zijn niet op kaartbeeld zichtbaar waren. Door de x en y coördinaten in te voeren konden we de exacte locaties alsnog achterhalen.

Bovendien zijn tijdens de provinciale tellingen ook patrijzen geteld. Alle waarnemingen zijn op een werkkaart ingetekend en vervolgens geclusterd. Waarnemingen buiten de vaste tel-data verstevigen de territoria die tijdens de drie normbezoeken zijn vastgesteld en leverden na clustering uiteindelijk 6 aanvullende territoria op.

Om het totaal aantal territoria vast te stellen hebben we gebruik gemaakt van de territoriumgrootte en de fusieafstand van de patrijzen. De fusieafstand is de afstand tussen 2 niet-gelijktijdige waarnemingen op basis waarvan kan worden besloten tot één of meerdere territoria. Op basis van deze Sovon criteria zijn afgelopen voorjaar **33 territoria** vastgesteld en ingevoerd in de webapplicatie www.boerenlandvogelsnederland.nl (zie figuur 2).

Tijdens alle normbezoeken en via de vele aanvullende waarnemingen buiten de vaste tel-data zijn de afgelopen 4 jaar ontzettend veel gegevens verzameld. We weten nu waar patrijzen verblijven, met hoeveel en waar niet. Dankzij al deze data kunnen we concluderen dat op Wieringen een vrij stabiele populatie aanwezig is (zie figuur 1). Belangrijk is nu deze populatie te behouden en het liefst te versterken.

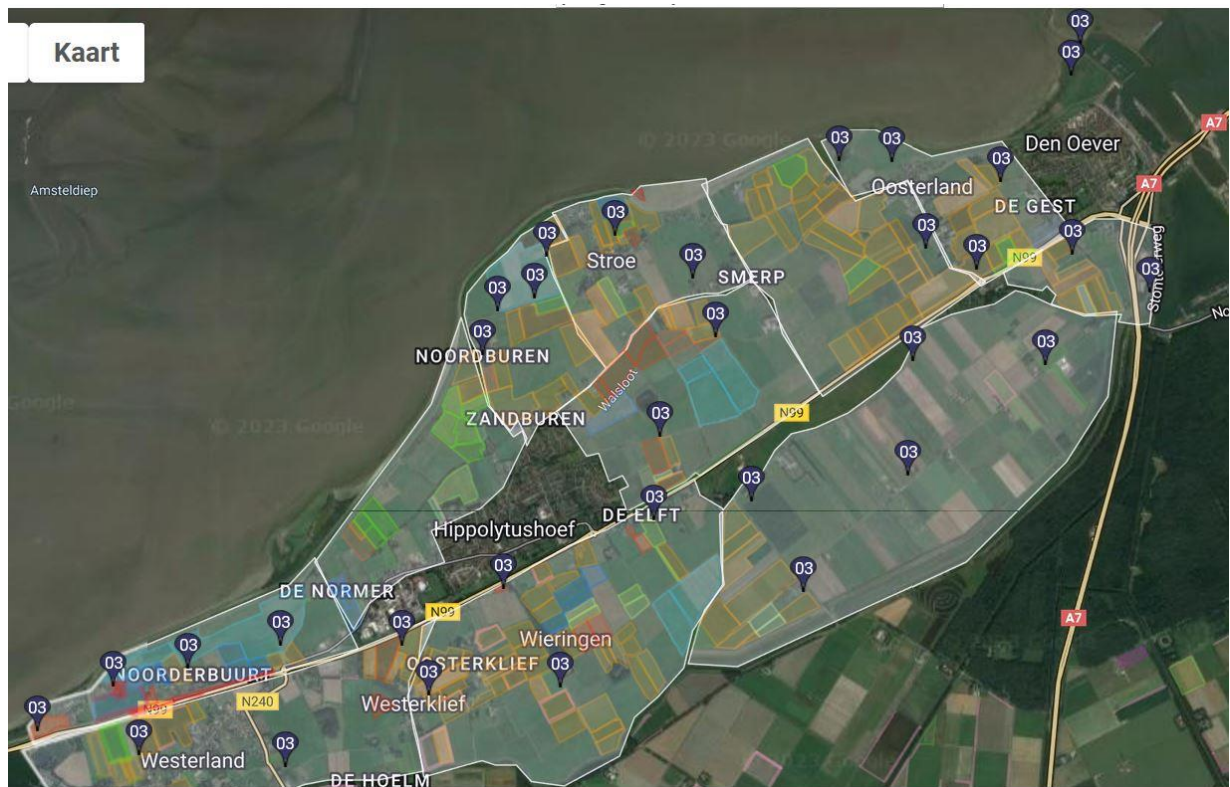
Interessant om te vermelden is dat er elk jaar wat verschillen zitten in de locaties van de territoria. Wat opvalt is dat er dit jaar meer territoria in de Polder Waard Nieuwland zijn vastgesteld; 5 ten opzichte van 2 of 3 in voorgaande jaren. Als er ergens territoria bijkomen of verdwijnen kan dat met verschillende dingen te maken hebben, onder andere met wijzigingen in het beheer of met welke gewassen er gestaan hebben. We proberen die verschillen te onderzoeken, zodat we er hopelijk van kunnen leren voor de toekomst.

Figuur 1: Aantal patrijzenterritoria van de afgelopen 4 jaar.

Links: Wim Tijssen is hard aan het werk om via de x- en y-coördinaten vanuit www.waarneming.nl uit te vogelen waar precies de patrijzen zijn waargenomen
Foto: Herman Vos

Figuur 2: Aantal en verspreiding van territoria patrijzen 2023. Bron: www.boerenlandvogelsnederland.nl

Patrijzenparadijs Wieringen

Aan de hand van alle resultaten en ervaringen is in 2022 een gebiedsaanpak opgesteld met als doel de patrijs op Wieringen duurzaam te beschermen.

Een plan

- met maatregelen die aansluiten bij het landschap en de wensen van agrariërs en andere gebruikers;
- dat antwoord geeft op de vraag welke maatregelen op welke plek kunnen worden uitgevoerd;
- dat kan bijdragen aan een sterke patrijzenpopulatie welke op termijn mogelijk kan dienen als brongebied van waaruit de patrijs zich kan verspreiden.

Bron: "Patrijzenparadijs Wieringen". Foto: voorblad optimalisatieplan voor de patrijs. Foto: patrijzen op een tuunwal door Hans Westrik

In de afgelopen jaren hebben bijna alle agrariërs op Wieringen maatregelen getroffen om een geschikte leefomgeving te creëren voor allerlei soortgroepen waaronder ook de patrijs. Maatregelen zoals vogelakkers, graanstoppel, wintervoedselakkers en kruidrijke akkerranden zorgen voor nestgelegenheid, dekking en voedsel jaarrond.

Daarnaast zijn er de specifieke weidevogelpakketten in de vorm van graslanden met uitgestelde maaidatum, kruidrijk grasland en botanisch waardevol grasland.

Uit de monitoring op Wieringen blijkt dat patrijzen ook gebruik maken van deze graslanden en deels dezelfde habitatvoorkeuren hebben als de typische weidevogelsoorten zoals de grutto en de Kievit. Door een juiste aanpak die aansluit bij de behoeften van zowel weidevogels als de patrijs kunnen we laten zien hoe we verschillende soortgroepen kunnen beschermen. Het optimalisatieplan voor behoud en versterking van de patrijs op Wieringen biedt hiervoor de juiste handvaten.

Nieuwe beheerpakketten

Gelukkig is het plan niet blijven steken in de planfase en zijn in 2023 zijn op Wieringen de eerste beheerpakketten afgesloten die specifiek gericht zijn op de wensen van patrijzen. Het gaat hierbij om keverbanken met braak en bloemenblokken (zie onderstaand figuur 3). Deze maatregelen zijn getroffen op die delen van Wieringen waar ze geen negatieve invloed hebben op de andere doelsoorten van ANV Hollands Noorden zoals de Kievit en de grutto.

Figuur 3; voorbeeld van een keverbank en combinatie met braak en bloemblok. Bron: poldernatuurzeeland.nl

De eerste positieve nieuwsberichten kunnen inmiddels al gemeld worden. Grenzend aan één van de nieuwe keverbanken, in het kruidenrijk gras, is een koppel patrijzen met kuikens waargenomen! (zie foto). En op diezelfde keverbank was zichtbaar dat de zanderige plekken gebruikt waren voor het nemen van een stofbad. De combinatie van keverbank met kruidenrijk gras is hier overigens bewust gekozen. De keverbank biedt bijvoorbeeld jaarrond dekking en voedsel, ook als het kruidenrijk gras wordt of net is gemaaid. Een mozaïek aan maatregelen moet samen met andere landschapselementen een optimaal habitat bieden voor niet alleen patrijzen, maar ook voor vele andere akkervogels.

Foto rechts: Patrijzen met jongen in kruidenrijk grasland. Op de achtergrond ligt de keverbank met kruidenrijke begroeiing. Foto: Marinus Hovius

Op een andere locatie is de keverbank gecombineerd met een bloemenblok (zie onderstaande foto). Een deel van het bloemenblok blijft jaarrond staan, een ander deel wordt jaarlijks opnieuw ingezaaid. Dit zorgt voor variatie. Een bloemenblok geeft veel dekking van bovenaf en is door de afmeting moeilijker te doorzoeken voor grondpredatoren dan bijvoorbeeld een smallere kruidenrijke rand. In een bloemenblok kan dan ook veilig worden gebroed. En de ouders kunnen hun kuikens vervolgens naar de naastgelegen keverbank leiden, waar ze kunnen scharrelen naar insecten. Patrijzenkuikens eten namelijk in de eerste weken van hun leven alleen maar insecten.

Van links naar rechts is eerst het gewas (maïs) te zien, vervolgens de keverbank, de braakstrook en helemaal rechts het bloemenblok. Bovendien grenst dit mozaïek ook nog eens aan een wintervoedselakker en een kruidenrijk graslandperceel. Foto: Herman Vos

Ook op bovenstaande keverbank is de eerste patrijs waargenomen. Tijdens een maaibeurt op de keverbank schoot de patrijs vanaf de keverbank naar het aangrenzende gewas. Deze patrijs weet de keverbank dus al te vinden! Overigens mag de keverbank alleen het eerste jaar gemaaid worden om te zorgen dat de grassen en kruiden zich goed ontwikkelen. Daarna heerst er rust op de keverbank.

Hoewel het bloemenblok en de keverbank in het internationale PARTRIDGE project uitgebreid zijn getest, zullen onze deelnemende boeren nog ervaring met deze beheertypen moeten opdoen. Elk gebied en elk bouwplan is weer anders en het is belangrijk om te zorgen dat het beheer in de praktijk uitvoerbaar is en blijft. Wij evalueren daarom steeds de effectiviteit van het nieuwe beheer met onze deelnemers zodat we eruit kunnen leren en waar nodig kunnen aanpassen.

Ook in 2024 zullen we weer samen met de boeren op Wieringen kijken waar kansen liggen om patrijsvriendelijk beheer af te spreken. De positieve resultaten van de monitoring zullen zeker bijdragen aan de bereidheid van onze deelnemers om zich te blijven inzetten voor deze en andere prachtige boerenlandvogels. Grote dank aan alle boeren, vrijwilligers en andere betrokkenen die zich met passie inzetten voor de patrijs!

Bijlage 1

Kaartbeeld verspreiding en aantallen patrijzenterritoria 2022

Kaartbeeld verspreiding en aantallen patrijzenterritoria 2023